

بسمه تعالی

پیامدهای جنگ اوکراین برای کشورهای آسیای مرکزی

گزارش راهبردی شماره ۱۶

آبان ۱۴۰۱

ایراس

موسسه مطالعات ایران و اوراسیا

The Institute for Iran-Eurasia Studies

ЦЕНТР ПО ИЗУЧЕНИЮ ИРАНА И ЕВРАЗИИ

موسسه مطالعات ایران و اوراسیا (ایراس)، موسسه‌ای پژوهشی و غیردولتی است که از سال ۱۳۸۳ به عنوان نخستین موسسه پژوهشی تخصصی در حوزه جغرافیایی اوراسیا فعالیت خود را آغاز کرده است. هدف موسسه مطالعه زمینه‌های موضوعی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و واکاوی سیاست‌گذاری‌های معطوف به پهنه جغرافیایی اوراسیا است.

موسسه مطالعات ایران و اوراسیا (ایراس)
آدرس: تهران، خیابان ولیعصر (عج)، بالاتر از پارک ساعی،
کوچه شهید عطاالله امینی، پلاک ۲، واحد ۸
کدپستی: ۱۴۳۴۷۳۴۳۶۶
تلفن / دورنگار: ۸۸۷۷۰۵۸۶ - ۸۸۷۹۲۴۹۶
پایگاه اینترنتی: www.iras.ir

خلاصه اجرایی

- کشورهای آسیای مرکزی به دلیل وابستگی اقتصادی به روسیه بیش از سایر کشورهای جهان به طور مستقیم و غیرمستقیم تحت تاثیر پیامدهای فوری و متاخر جنگ و تحریم‌های متعاقب آن چه از سوی غرب علیه روسیه و چه اقدامات متقابل مسکو قرار گرفته‌اند.
- برای کشورهای آسیای مرکزی، روسیه شریک تجاری کلیدی و یکی از بزرگترین سرمایه‌گذاران است.
- در سال ۲۰۲۱، روسیه به عنوان شریک تجاری اصلی ازبکستان از چین پیشی گرفت. فدراسیون روسیه یک پنجم گردش مالی تجارت خارجی تاجیکستان را به خود اختصاص داده و یک سوم واردات این جمهوری را تامین می‌کند.
- از مهمترین وجوه وابستگی اقتصادی کشورهای منطقه آسیای مرکزی به روسیه، وابستگی به نیروهای کار مهاجر است. بر اساس ارقام دولت روسیه، بیش از ۷,۸ میلیون مهاجر در سال ۲۰۲۱ ثبت شده‌اند که عمدتاً از تاجیکستان، قرقیزستان و ازبکستان آمده‌اند. منابع دیگر این رقم را تقریباً دو برابر بیشتر ذکر می‌کنند.
- اتصال لجستیکی به روسیه نیز یکی دیگر از موضوعاتی است که اهمیت روسیه برای منطقه را مضاعف می‌کند. قزاقستان بیشتر فرآورده‌های نفتی خود را از طریق بنادر روسیه از جمله بندر نووروسیپسک صادر می‌کند.

- یکی دیگر از مهمترین زمینه‌های تشدید وابستگی جمهوری‌های آسیای مرکزی به روسیه چه از نظر اقتصادی، سیاسی و امنیتی عضویت و هم‌پیمانی برخی از این جمهوری‌ها در سازمان‌های منطقه‌ای زیر نفوذ روسیه و یا دست کم با حضور مسلط این کشور است.
- نقش روسیه در رابطه با امنیت و ثبات حاکم در کل منطقه بسیار حائز اهمیت است. این کشور دارای پایگاه‌های نظامی در منطقه بوده و ضامن امنیت و صلح محسوب می‌شود.
- رهبران منطقه ضمن نگرانی از بابت حاکمیت دولت‌های خود و با ترس از رفتار مشابه روسیه سعی کردند از واکنش‌هایی که ممکن است برای مسکو آزاردهنده باشد، اجتناب نموده و در قبال این رویداد بی‌طرف بمانند. با این حال، اقدامات و اظهارات اعتراضی برخی از رهبران این جمهوری‌ها در ماه‌های اخیر خبرساز شده است.
- در پی وقوع جنگ روسیه و اوکراین، کاهش سریع ارزش روبل روسیه در برابر دلار آمریکا در روزهای نخست بحران، به سرعت با کاهش شدید ارزش پول ملی در کشورهای آسیای مرکزی همراه شد. این امر به نوبه خود از یک سو منجر به دریافت پول کمتر به عنوان حواله و از سوی دیگر منجر به افزایش سریع قیمت‌ها شد. حتی تقویت مجدد ارزش روبل در روزهای بعد باعث از بین رفتن اثرات منفی کاهش اولیه نشد.
- پس از اعمال تحریم‌های غرب، قزاقستان و قرقیزستان که از اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا هستند از پذیرش عوارض گمرکی روسیه به روبل خودداری کردند. قزاقستان همچنین استفاده از کارت میر و سیستم پرداخت روسیه در این کشور را متوقف کرد.
- در شرایط افت تقاضای کار در روسیه، بخشی از نیروهای کار مهاجر ناگزیر به بازگشت به کشورهای خود می‌شوند که به جمع سایر بیکاران منطقه افزوده خواهد شد. همچنین اعلام

- بسیج عمومی در روسیه موجب فرار بخشی از مهاجران زیر چهل سالی شد که به تابعیت روسیه در آمده بودند.
- در شرایط تشدید تحریم‌ها، روسیه خروج دلار از کشور را محدود کرد که در این شرایط کارگران مهاجر صرفاً امکان ارسال پول به روبل را دارند.
  - برخی منابع به از بین رفتن حدود دو میلیون شغل و افزایش بیکاری از ۴,۴ درصد به ۷,۸ درصد اشاره کرده‌اند.
  - ۶۵ درصد از کسب و کارها در سه کشور آسیای مرکزی قرقیزستان، تاجیکستان و قزاقستان از فوریه ۲۰۲۲ با افزایش هزینه‌های تولید مواجه بوده‌اند.
  - همه بنگاه‌ها با مشکلات بیشتری از جمله نرخ بهره بالا، نبود وثیقه و عدم تمایل بانک‌ها به صدور وام به دلیل تشدید قوانین وام‌دهی و ریسک‌گریزی در مواجهه با افزایش نااطمینانی جهانی در دریافت وام مواجه هستند.
  - برخی از تحلیلگران معتقدند با تشدید تحریم‌ها علیه روسیه، در درازمدت اکثر پروژه‌های روسیه در آسیای مرکزی در معرض تعلیق قرار می‌گیرند که این امر به سایرین مانند چین، ترکیه و ناتو این امکان را می‌دهد تا مسیرهای تجاری استراتژیک را در منطقه راه‌اندازی کنند.
  - نگرانی از بابت افزایش بیشتر وابستگی به روسیه، کشورهای آسیای مرکزی را به سمت یافتن شرکای جدید سوق می‌دهد. از همین رو، شاهد تشدید دیدارهای رسمی رهبران کشورهای منطقه با سایر دولت‌ها از جمله دولت ایران هستیم.

پیامدهای جنگ اوکراین برای کشورهای آسیای مرکزی

مقدمه

تهاجم روسیه علیه اوکراین در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ آغازگر بسیاری از تغییرات، نه تنها برای منطقه بلکه در کل جهان بود. حتی برخی از تحلیلگران از این رویداد به مثابه فروپاشی شوروی که نظم جدیدی را در نظام بین‌الملل رقم زد، یاد می‌کنند. اما فارغ از مباحث نظری، این جنگ تنها دو کشور درگیر را دچار آسیب نکرد، بلکه تکانه‌های آن در عمل، در نقاط مختلف جهان محسوس بود؛ مواردی همچون افزایش قیمت سوخت، بحران مواد غذایی و افزایش قیمت بسیاری از محصولات به خصوص در چندماهه نخست پس از آن، بسیاری از دولت‌ها را با چالش‌هایی نابهنگام مواجه کرده است. در این میان، مناطقی همچون اتحادیه اروپا و آسیای مرکزی که از برخی جهات وابستگی اقتصادی بیشتری به روسیه دارند بیش از سایر مناطق مستقیم و غیرمستقیم تحت تاثیر پیامدهای فوری و متاخر جنگ و تحریم‌های متعاقب آن چه از سوی غرب علیه روسیه و چه اقدامات متقابل مسکو قرار گرفتند.

در این مطالعه سعی بر این است تا با تمرکز بر منطقه آسیای مرکزی، تبعات این جنگ برای کشورهای منطقه مورد بررسی قرار گیرد و به این پرسش‌ها پاسخ داده شود که جنگ روسیه و اوکراین چرا و چگونه اقتصاد کشورهای آسیای مرکزی را تحت تاثیر قرار داده است؟ کدام بخش یا بخش‌های اقتصادی منطقه تحت تاثیر این رویداد قرار گرفته است؟ کدام یک از

کشورهای منطقه از این رویداد بیشتر متاثر شده‌اند؟ واکنش کشورهای آسیای مرکزی در مواجهه با شرایط جدید چه در رابطه با جنگ روسیه با اوکراین و چه مقابله با شرایط اقتصادی پیش آمده چگونه بوده است؟ آیا این واقعه می‌تواند پیامدهای مثبتی هم برای کشورهای منطقه داشته باشد؟

وابستگی آسیای مرکزی به روسیه

آسیای مرکزی که توسط روسیه، چین، افغانستان و دریای خزر احاطه شده شامل قرقیزستان، قزاقستان، تاجیکستان، ازبکستان و ترکمنستان است. این منطقه از نظر جغرافیایی بخش قابل توجهی از مرز جنوب شرقی فدراسیون روسیه با طول بیش از ۷,۵ هزار کیلومتر است. از طرف فدراسیون روسیه، ۱۲ واحد مرزی از جمله مناطق مهم اقتصادی مانند ولگوگراد، سامارا، چلیابینسک، اومسک و غیره، با منطقه آسیای مرکزی هم‌مرز هستند (Грозин, 2019). پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، کشورهای منطقه در عین حال که سعی دارند سیاست‌های خارجی چندجانبه را دنبال کنند، همچنان به مسکو وابسته هستند. البته وابستگی همه آنها به روسیه به یک اندازه نیست و با توجه به سیاست رهبران و موقعیت ژئوپلیتیکی آنها متفاوت است. با این حال، می‌توان گفت به طور کلی نسبت به سایر مناطق جداشده از شوروی این منطقه همچنان در مدار مسکو باقی مانده است. البته به دلیل تلاش فزاینده چین، آمریکا و ترکیه برای نفوذ در منطقه، از وابستگی آسیای مرکزی به روسیه، نسبت به گذشته کمتر شده، اما همچنان تا حد زیادی باقی مانده است.

روسیه همچنان مهمترین کشوری است که اقتصاد، امنیت، دیپلماسی و بسیاری عوامل دیگر در کشورهای آسیای مرکزی به آن وابسته است. در این باره، تحلیلگران موسسه مالی بین‌المللی (IIF) می‌نویسند: «اگرچه اقتصاد روسیه در سال‌های اخیر به دلیل تحریم‌ها و فقدان اصلاحات عمیق تضعیف شده است، اما همچنان نیروی مسلط در منطقه است» (Кракова, 2022). از این رو، موضوعاتی همچون افت قیمت نفت، اعمال تحریم‌های غرب علیه روسیه و تشدید این تحریم‌ها به همان اندازه که اقتصاد روسیه را دچار آسیب می‌کنند، تبعاتی برای منطقه آسیای مرکزی در بر خواهند داشت.

وابستگی منطقه به روسیه از جهات مختلف قابل بررسی است. از نظر جغرافیایی، به خصوص کشورهای محصور در خشکی آسیای مرکزی برای مسیرهای صادراتی، بازار کار و بسیاری از پروژه‌های زیربنایی به شدت به روسیه وابسته هستند (Wani, 2022). همچنین برای برخی از کشورهای منطقه، روسیه بازار صادراتی بزرگی است. اول از همه، این به اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا (قرقیزستان و قزاقستان از آسیای مرکزی) مربوط می‌شود.

به طور کلی، یکی از مهمترین زمینه‌های تشدید وابستگی جمهوری‌های آسیای مرکزی به روسیه چه از نظر اقتصادی، سیاسی و امنیتی عضویت و هم‌پیمانی برخی از این جمهوری‌ها در سازمان‌های منطقه‌ای زیر نفوذ روسیه و یا دست کم با حضور مسلط این کشور است. در این رابطه علاوه بر حضور قزاقستان و قرقیزستان در اتحادیه اقتصادی اوراسیا می‌توان به حضور قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان در سازمان همکاری شانگهای (که با هدف همکاری‌های امنیتی، انرژی، سیاسی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی تشکیل شد) و همچنین حضور همین کشورها در سازمان پیمان امنیت جمعی (که یک سازمان نظامی – امنیتی است) اشاره کرد.

به این ترتیب، کمترین وابستگی به روسیه در میان جمهوری‌های آسیای مرکزی از آن ترکمنستان است. این کشور همواره بر آن بوده تا سیاست بی‌طرفی را حفظ نماید و به همین منظور از پیوستن به سازمان‌های متعدد منطقه‌ای و بین‌المللی اجتناب کرده است. البته این کشور همواره یکی از میهمانان دائمی سازمان همکاری شانگهای بوده است. عدم مجاورت با روسیه (به جز از طریق دریای خزر)، دسترسی به دریای خزر و برخورداری از منابع انرژی به خصوص گاز طبیعی نیز تا حد زیادی این کشور کم جمعیت را از وابستگی به روسیه بی‌نیاز کرده است.

حجم مبادلات تجاری روسیه و ترکمنستان نیز چندان قابل توجه نیست. در سه ماهه اول سال ۲۰۲۲، رشد تجارت به ۴۵٫۱ درصد (تا ۱۷۱٫۱ میلیون دلار)، صادرات ۴۹٫۳ درصد (تا ۱۲۴ میلیون دلار)، واردات ۳۵ درصد (تا ۴۷٫۱ میلیون دلار) افزایش یافته است». حوزه‌های اصلی صادرات روسیه به ترکمنستان شامل ماشین‌آلات، تجهیزات و وسایل نقلیه، محصولات غذایی و مواد خام کشاورزی، محصولات شیمیایی و فلزات است. روسیه نیز منسوجات و کفش، محصولات غذایی، محصولات شیمیایی و لاستیک را از ترکمنستان وارد می‌کند (tass, 2022). با این حال، از نظر ارائه خدمات فنی روسیه نقش پررنگی در اقتصاد این کشور دارد و شرکت‌های انرژی روسیه مدت‌هاست که در این کشور فعال بوده و پشتیبانی فنی ارائه می‌کنند (Devonshire-Ellis, 2022). با این حال، نقش روسیه در رابطه با امنیت و ثبات حاکم در کل منطقه بسیار حائز اهمیت است. این کشور دارای پایگاه‌های نظامی در منطقه بوده و ضامن امنیت و صلح محسوب می‌شود. به آموزش نیروهای مسلح منطقه و تامین امنیت و نظارت مرزی ادامه می‌دهد. به طور خاص، روسیه به عنوان حامی امنیتی، تجهیزات نظامی را به مرز

تاجیکستان و افغانستان تحت پیمان سازمان پیمان امنیت جمعی فرستاد و تمرینات نظامی را با تاجیکستان و ازبکستان برای جلوگیری از هرگونه ماجراجویی طالبان برگزار کرد. همچنین، پس از اعتراضات گسترده علیه دولت در سراسر قزاقستان نیروهای سازمان پیمان امنیت جمعی برای کنترل اوضاع در ژانویه ۲۰۲۲ به قزاقستان اعزام شدند (Wani, 2022).

افزون براین، برای کشورهای آسیای مرکزی، روسیه شریک تجاری کلیدی و یکی از بزرگترین سرمایه‌گذاران است. به عنوان مثال طی سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۱ تجارت روسیه با کشورهای منطقه ۵۷ درصد رشد داشته و از ۲۳٫۶ میلیارد دلار به ۳۷ میلیارد دلار رسیده است. حجم سرمایه‌گذاری‌های انباشته روسیه در این منطقه بیش از ۳۰ میلیارد دلار و تعداد شرکت‌های روسی از ۱۰۰۰۰ فراتر رفته است. صرفاً در قزاقستان، بیش از ۳۵۰۰ سرمایه‌گذاری مشترک با مشارکت سرمایه روسیه به ثبت رسیده است. به عبارتی تمایل محافل تجاری روسیه، مشاغل بزرگ و متوسط به همکاری با منطقه هرگز کمرنگ نشده است (Алимов, 2022). در مورد اهمیت روسیه به عنوان شریک تجاری برای قزاقستان همین بس که این کشور بزرگترین تامین کننده کالا به قزاقستان و کشوری است که امکان دسترسی قزاقستان به بازارهای سایر کشورها را فراهم می‌کند. تجارت با روسیه یک سوم بیشتر از چین بوده و تقریباً ۲۰ درصد از کل معاملات خارجی با روسیه است. در شکل زیر بیشترین مراودات تجاری قزاقستان با سایر کشورها طبق اطلاعات سال ۲۰۲۰ نشان داده شده است.

اتصال لجستیکی به روسیه نیز یکی دیگر از موضوعاتی است که اهمیت روسیه برای منطقه را مضاعف می‌کند. این موضوع نه تنها برای کشورهای محصور در خشکی منطقه همچون ازبکستان، قرقیزستان و تاجیکستان حائز اهمیت است، برای قزاقستان که در دریای خزر از

چندین بندر برخوردار است، موضوع مهمی به شمار می‌آید. چراکه قزاقستان بیشتر فرآورده‌های نفتی خود را از طریق بنادر روسیه از جمله بندر نووروسیسک صادر می‌کند. نفت قزاقستان از طریق خط لوله نفت خزر به آنجا می‌رسد. بنابراین، در پی جنگ روسیه و اوکراین و اعمال رژیم تحریم‌ها، تجارت کشورهای آسیای مرکزی و اول از همه قزاقستان به دلیل گره خوردن لجستیک به روسیه آسیب زیادی می‌بیند (Мирзоева, 2022). افزون بر این، بسیاری از فرودگاه‌های مسکو یکی از مسیرهای اصلی حمل و نقل هوایی بین‌المللی هستند. به طور خاص، قرقیزستانی‌ها از طریق پایتخت روسیه به کشورهای غربی سفر می‌کردند. اما پس از جنگ روسیه علیه اوکراین، کشورهای غربی تحریم‌هایی را علیه روسیه در صنعت هوانوردی روسیه وضع کرده‌اند که موجب توقف ترافیک هوایی شد. بنابراین این محدودیت‌ها می‌تواند بر قرقیزستان هم تأثیر منفی داشته باشد. شایان ذکر است که روسیه ۳۲ درصد تجارت خارجی قرقیزستان را در اختیار دارد. سال ۲۰۲۱ تجارت بین دو کشور ۲,۳ میلیارد دلار بود که ۷۰ درصد یا ۱,۸ میلیارد دلار آن را واردات از روسیه تشکیل می‌داد. در رابطه با ازبکستان نیز در سال ۲۰۲۱، روسیه با ۱۷,۹ درصد از کل گردش مالی یا ۷,۵ میلیارد دلار به شریک تجاری اصلی این کشور که عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا هم نیست تبدیل شد (Мирзоева, 2022). درواقع، از زمان روی کار آمدن شوکت میرضیایف به عنوان رئیس‌جمهور در سال ۲۰۱۶، روابط بین دو کشور به میزان قابل توجهی بهبود یافته است تا جایی که در سال ۲۰۲۱، روسیه به عنوان شریک تجاری اصلی ازبکستان از چین پیشی گرفت.

اما به عقیده برخی از اقتصاددانان به سختی می‌توان کشوری را پیدا کرد که بتواند از نظر وابستگی به روسیه با تاجیکستان رقابت کند. طبق آمار رسمی، فدراسیون روسیه یک پنجم

گردش مالی تجارت خارجی تاجیکستان را به خود اختصاص داده و یک سوم واردات این جمهوری را تامین می‌کند و در عین حال مهمترین محصولات این کشور را تامین می‌کند. به عنوان مثال، ۸۵ درصد از محصولات نفتی از روسیه به صورت ترجیحی - بدون پرداخت هیچ‌گونه عوارض گمرکی صادراتی، تامین می‌شود. بر اساس گزارش کمیته دولتی سرمایه‌گذاری جمهوری تاجیکستان، سرمایه روسیه ۱۵ درصد (حدود ۱,۷ میلیارد دلار) از کل حجم سرمایه‌گذاری خارجی در اقتصاد تاجیکستان را پوشش می‌دهد. حواله‌هایی که از سوی مهاجران کارگری به جمهوری می‌رسد، دو سوم ارزش واردات کالا را تامین می‌کند. اهمیت این موضوع تا حدی است که کاهش حجم این نقل و انتقالات در سال ۲۰۲۰-۲۰۲۱. به دلیل بیماری کووید - ۱۹، جمهوری تاجیکستان را ناگزیر به فروش ذخایر طلا برای دریافت ارزش مورد نیاز برای واردات کرد (Чоршанбиев, 2022).

از مهمترین وجوه وابستگی اقتصادی بیشتر کشورهای منطقه آسیای مرکزی به روسیه مربوط به نیروهای کار مهاجر است. میلیون‌ها مهاجر از جمله از ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان در روسیه کار می‌کنند. اقتصاد این کشورها به شدت به پولی که به خانه می‌فرستند وابسته است (Зеленская, 2022). این موضوع به ویژه در مورد اقتصادهای ضعیف‌تر منطقه یعنی قرقیزستان و تاجیکستان بسیار جدی و قابل توجه است.

بر اساس ارقام دولت روسیه، بیش از ۷,۸ میلیون مهاجر در سال ۲۰۲۱ ثبت شده‌اند که عمدتاً از تاجیکستان، قرقیزستان و ازبکستان آمده‌اند (Bahr, 2022). منابع دیگر این رقم را تقریباً دو برابر بیشتر ذکر می‌کنند. حتی در طول بحران‌های اقتصادی، کار در روسیه - اغلب در ساخت و ساز، بازارها یا در بخش خدمات - به مردم آسیای مرکزی این امکان را می‌داد که از فقر در

کشورهای خود بگریزند و با ارسال حواله به خانواده‌های خود کمک کنند. این پدیده چنان قابل توجه است که پولی که مهاجران به خانه می‌فرستند بخش قابل توجهی از اقتصاد این کشورها را تشکیل می‌دهد (OCCRP, 2022). حتی در طول همه‌گیری شدید کووید-۱۹ در سال ۲۰۲۰، بیش از ۲٫۵ میلیون کارگر مهاجر از آسیای مرکزی در روسیه کار می‌کردند (Wani, 2022). بر اساس داده‌های بانک جهانی، حواله‌های ارسالی ۲۶٫۶۸ درصد از کل تولید ناخالص داخلی تاجیکستان (بیش از یک چهارم) در سال ۲۰۲۰ را تشکیل داده است. علاوه بر این، تعداد مهاجران تاجیک به روسیه در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال قبل از آن، افزایش داشت. بیش از ۲ میلیون مهاجر تاجیک توسط وزارت کشور روسیه ثبت شد که از این میان ۱٫۶ میلیون نفر از آنها کار را به عنوان هدف اصلی و رسمی خود عنوان کرده بودند. همین امر در مورد جمهوری قرقیزستان و ازبکستان نیز صادق است. بر اساس داده‌های بانک جهانی، حواله‌ها ۳۱٫۳ درصد از تولید ناخالص داخلی جمهوری قرقیزستان (بیش از یک سوم) را در سال ۲۰۲۰ تشکیل می‌دهند. اگرچه آمار تعداد مهاجران قرقیز در روسیه چندان روشن نیست، اما در سال ۲۰۱۹ بیش از ۱٫۵۵ میلیون مهاجر قرقیزستانی توسط وزارت امور داخلی روسیه ثبت شده است. به همین ترتیب، حواله‌ها ۱۱٫۶۴ درصد از تولید ناخالص داخلی را در سال ۲۰۲۰ در ازبکستان به خود اختصاص دادند. در سال ۲۰۲۱ ازبکستان حدود ۴٫۵ میلیون مهاجر در روسیه داشت (Bahr, 2022).

به طور کلی، مسائلی همچون سیستم اقتصادی و آموزشی توسعه‌نیافته، نرخ بالای بیکاری، فقر و بسیاری از مشکلات سیاسی و اقتصادی دیگر، تعداد زیادی از مردم آسیای مرکزی را مجبور می‌کند از کشورهای خود خارج شده و به دنبال کار در کشورهای دیگر باشند. اگرچه تعدادی از

مهاجران کاری این منطقه روانه سایر کشورها غیر از روسیه هم می‌شوند، اما به دلیل تاریخ مشترک اتحاد جماهیر شوروی، زبان مشترک و شباهت در فرهنگ و همچنین سهولت در مجوزهای سفر، اکثر این مهاجران روسیه را به عنوان مقصد کاری خود انتخاب می‌کنند (Bahr, 2022).

اما یکی از نمودهای وابستگی آسیای مرکزی به روسیه سیاست محتاطانه رهبران منطقه در رابطه با سیاست‌های کرملین است. به عبارتی کشورهای آسیای مرکزی از متحدان سنتی روسیه هستند و به ندرت علیه اقدامات کرملین صحبت می‌کنند. با این حال، این امر در خصوص تهاجم روسیه علیه اوکراین اگرچه توأم با احتیاط اما به اشکال متفاوتی ابراز شد.

در حقیقت، انزوای جغرافیایی و وابستگی مستمر کشورهای آسیای مرکزی به روسیه برای مسیرهای صادراتی، کمک‌های امنیتی و بازار کار آنها را نسبت به محکوم کردن اقدامات پوتین بی‌میل و محتاط کرده است. رهبران منطقه ضمن نگرانی از بابت حاکمیت دولت‌های خود و با ترس از اینکه مسکو همانند رفتاری که امروز در قبال اوکراین داشته در آینده در قبال آسیای مرکزی پیاده نماید، سعی کردند از واکنش‌هایی که ممکن است برای مسکو آزاردهنده باشد، اجتناب نموده و در قبال این رویداد بی‌طرف بمانند. به این ترتیب، هیچ یک از کشورهای آسیای مرکزی با وجود عصبانیت از اقدام نظامی روسیه در اوکراین، در قطعنامه‌های ۲ مارس یا ۲۴ مارس مجمع عمومی سازمان ملل متحد در محکومیت تهاجم، نه از مسکو حمایت کرده و نه اقدام آن را محکوم کردند (Stronski, 2022). در میان پنج کشور منطقه، ترکمنستان و ازبکستان در مجمع عمومی سازمان ملل غایب بودند، قرقیزستان، قزاقستان و تاجیکستان نیز از رأی دادن خودداری کردند (Wani, 2022). با این حال، پس از اعمال تحریم‌های غرب، قزاقستان و

قرقیزستان که از اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا هستند از پذیرش عوارض گمرکی روسیه به روبل خودداری کردند. البته دولت‌های قزاقستان، قرقیزستان و ازبکستان فراتر از ابراز نگرانی‌های خاموش به سمت انتقاد آشکارتر حرکت کردند. آنها به برخی تظاهرات ضدجنگ اجازه دادند و مانع از فعالیت گروه‌های جامعه مدنی برای جمع‌آوری کمک‌های بشردوستانه برای اوکراین نشدند. آنها همچنین نمایش‌های محلی علامت Z که توسط حامیان جنگ استفاده می‌شد را سرکوب کردند. این سه دولت همچنین بر تعهد خود به تمامیت ارضی اوکراین تاکید کردند (Stronski, 2022). البته قزاقستان، ثروتمندترین کشور منطقه، در آغاز سال جاری شاهد شدیدترین ناآرامی‌های اجتماعی از زمان استقلال خود بود و رئیس‌جمهور قاسم جومارت توکایف از نیروهای روسیه برای تثبیت وضعیت درخواست کمک کرده بود. قطعا این وابستگی به لحاظ نقش امنیتی روسیه در چگونگی ابراز مواضع رهبران قزاقستان نسبت به تجاوز نظامی مسکو به کیف موثر بوده است (Pikulicka, 2022). از همین رو، به عقیده استرونسکی دولت توکایف با اعلام بی‌طرفی و رد درخواست روسیه برای پیوستن نیروهای قزاقستان به جنگ، بیش از حد انتظار، استقلال عمل خود از کرملین را نشان داده است؛ افزون بر این، وزارت خارجه قزاقستان اعلام کرد که استقلال به اصطلاح جمهوری‌های خلق دونتسک و لوگانسک را به رسمیت نمی‌شناسد (Stronski, 2022). قزاقستان همچنین پس از تهدید تحریم‌های آمریکا در سپتامبر سال جاری پذیرش کارت‌های پرداخت میر روسی را متوقف کرد.

ازبکستان ضمن «نگرانی عمیق» خواستار راه حل دیپلماتیک برای پایان دادن به اقدام نظامی شده است. این کشور اگرچه کشوری اقتدارگراست، راهپیمایی‌های ضدجنگ را تحریم نکرده و حتی اجازه تظاهرات ملایم در حمایت از کیف، از جمله نمایش پرچم اوکراین در مکان‌های

مهم تاشکند و سمرقند را داده است. افزون بر این، دولت تاشکند به مهاجران ازبک در روسیه هشدار داده است که پذیرش خدمت در ارتش روسیه می‌تواند محکومیت پنج سال حبس را برای آنها در پی داشته باشد. همچنین عبدالعزیز کومیلوف، وزیر امور خارجه ازبکستان، طی یک سخنرانی در ۱۷ مارس در پارلمان، اعلام کرد که ازبکستان بخش‌های تحت کنترل روسیه در شرق اوکراین را به عنوان کشورهای مستقل به رسمیت نمی‌شناسد (Stronski, 2022). می‌توان گفت ازبکستان به موجب سال‌ها سیاست‌های انزواگرایانه، موفق شد در مقایسه با سایر کشورهای آسیای مرکزی، نظام‌های اقتصادی و سیاسی مستقل بیشتری ایجاد نماید (Pikulicka, 2022) و از این رو در ابراز مواضع مخالف با روسیه راحت‌تر عمل کرده است.

اما برای قرقیزستان، تضعیف نفوذ مسکو ممکن است سخت‌تر باشد. قرقیزستان طرفدار راه حل مسالمت‌آمیز برای همه مسائل است و قاطعانه به تمام هنجارهای سازمان ملل متحد و به ویژه به اصل تمامیت ارضی پایبند است (Pikulicka, 2022). با این حال، به دلیل وابستگی‌های متعدد به روسیه و اقتصاد ضعیف این جمهوری، تحت فشار مسکو، قرقیزستان تظاهرات ضدجنگ در بیشکک را ممنوع و از اواسط مارس علیه معترضان جریمه وضع نمود، اما این امر مانع از تجمع تظاهرکنندگان و یا موضع‌گیری‌های کنشگران جامعه مدنی نشد. در این میان، تاجیکستان و ترکمنستان نیز به طور علنی به جنگ نپرداختند و صرفاً به گرفتار شدن تعدادی از هموطنان خود در اوکراین اشاره کردند که البته به معنای تایید اقدام نظامی روسیه علیه اوکراین نبوده است. ضمن آنکه ترکمنستان، با حفظ اصل دیرینه «بی طرفی دائمی» خود، از هرگونه اظهار نظر عمومی خودداری کرده است (Stronski, 2022). اظهارات امام علی رحمان علیه روسیه در

اجلاس سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای سمرقند که طی آن خواستار احترام روسیه به حاکمیت ملی این کشور شد نیز به نوبه خود حائز اهمیت تلقی می‌شود.

پیامدهای اقتصادی جنگ اوکراین برای آسیای مرکزی

پس از تهاجم نظامی روسیه علیه اوکراین در فوریه ۲۰۲۲، اتحادیه اروپا، ایالات متحده، بریتانیا و سایر کشورها تحریم‌هایی را علیه فدراسیون روسیه از جمله علیه بانک مرکزی، بانک‌های تجاری و شرکت‌های بزرگ اعلام کردند. اتحادیه اروپا و ایالات متحده حریم هوایی را برای خطوط هوایی روسیه بستند، سرمایه‌های خارجی شروع به خروج از این کشور کردند، سهام شرکت‌های روسی به شدت سقوط کرده و محدودیت‌های اقتصادی مختلفی در این کشور اعمال شده است. چنین وضعیتی با توجه به وابستگی منطقه آسیای مرکزی به روسیه، اقتصاد منطقه را نیز تحت تاثیر قرار داد. در واقع، جنگ روسیه و اوکراین و تحریم‌های بی‌سابقه غرب علیه روسیه، مسکو را در انزوای اقتصادی قرار داد که نه تنها بر اقتصاد روسیه، بلکه بر همسایگان آسیایی آن تأثیر گذاشت. در ادامه برخی از مهمترین تبعات اقتصادی بر آسیای مرکزی مورد اشاره قرار می‌گیرد:

۱- افت ارزش پول ملی

در پی وقوع جنگ روسیه و اوکراین، کاهش سریع ارزش روبل روسیه در برابر دلار آمریکا در روزهای نخست به سرعت با کاهش شدید ارزش واحد پول در برابر دلار آمریکا در کشورهای آسیای مرکزی همراه شد. این امر به نوبه خود از یک سو منجر به دریافت پول کمتر به عنوان حواله و از سوی دیگر منجر به افزایش سریع قیمت‌ها شد (Bahr, 2022). البته در این رابطه

نیز همه کشورهای آسیای مرکزی مواجهه یکسانی با افت نرخ روبل نداشتند. به عنوان مثال، در چنین مواقعی معمولاً ازبکستان مقاومت بیشتری از خود نشان می‌دهد. اما از آنجایی که قزاقستان تقریباً در تمام پروژه‌های ادغام روسیه گنجانده شده است و واحد پول قزاقستان (تنگه) نسبت مستقیمی با ارزش روبل دارد (Мирзоева, 2022)، تنگه، از زمان آغاز جنگ در فوریه ۲۰۲۲، ۲۰ درصد در برابر دلار کاهش یافت. سام قرقیزستان نیز همراه با روبل سقوط کرد (Wani, 2022). هرچند ارزش روبل در هفته‌های بعد تقویت شد و حتی وضعیت بهتری نسبت به زمان پیش از بحران پیدا کرد، اما بسیاری از اثرات کاهش اولیه همچنان تداوم دارند.

۲- کاهش حواله‌های ارسالی و افزایش بیکاری

تحریم‌های جدید غرب با هدف به زانو درآوردن اقتصاد روسیه بود، اما اثرات منفی آنها در آسیای مرکزی نیز مشخص شد. این امر به خصوص در ماه‌های اول پس از تهاجم روسیه علیه اوکراین، از طریق کاهش تقاضای کار نیروی کار مهاجر در روسیه نمایان شد. این اولین بار نیست که نیروهای کار مهاجر آشفته‌گی اقتصاد روسیه را تجربه می‌کنند. بحران مالی در سال ۲۰۰۸ و تحریم‌های ضد روسیه در سال ۲۰۱۴ نیز تأثیر زیادی بر درآمد آنها گذاشت (Мирзоева, 2022). با افت اقتصاد روسیه در بحبوحه تحریم‌های ۲۰۲۲، گزارش بانک جهانی نیز، کاهش ۳۳ درصدی حواله‌های قرقیزستان و کاهش ۲۲ درصدی حواله‌های تاجیکستان را پیش‌بینی کرد. این گزارش، برای حواله‌های ازبکستان که تقریباً ۱۱ درصد تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد، کاهش ۲۱ درصدی را پیش‌بینی کرده بود (Agnieszka, 2022). پیامد ثانویه این امر، افزایش بیکاری در منطقه را نیز به دنبال دارد. چرا که در شرایط

افت تقاضای کار در روسیه، بخشی از نیروهای کار مهاجر، ناگزیر باید به کشورهای خود بازگردند که به جمع سایر بیکاران منطقه افزوده خواهند شد. بر اساس گزارش سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM) در سه ماهه اول سال جاری، ۶۰ هزار مهاجر از تاجیکستان و ۱۳۳ هزار مهاجر از ازبکستان روسیه را به مقصد میهن خود ترک کردند (Новости ООН, 2022). البته تعدادی از این افراد ناگزیر مقاصد دیگری را برای کار و مهاجرت برگزیده‌اند.

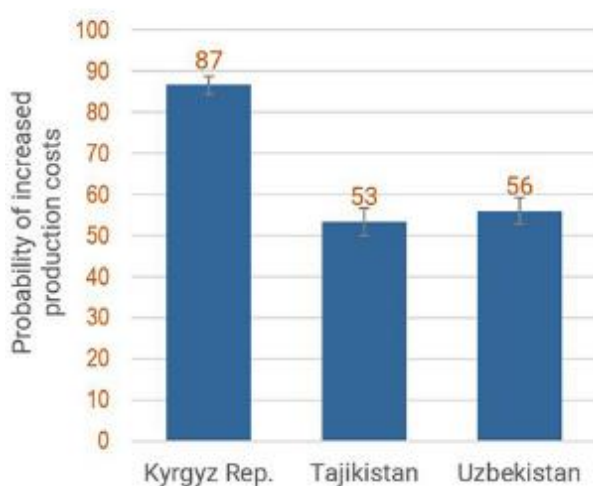
افزون براین، در شرایط تشدید تحریم‌ها، روسیه خروج دلار از کشور را محدود کرد که در این شرایط کارگران مهاجر صرفاً امکان ارسال پول به روبل را دارند. به گفته یک کارشناس قرقیز آنچه آنها می‌توانند با روبل خریداری نمایند محدود به سوخت، گاز و مصالح ساختمانی است. اما احتیاجات دیگر از لباس گرفته تا تبلت و گوشی را با دلار می‌خرند. بنابراین کاهش حجم دلارهای دریافتی از مهاجران، تامین برخی از اقلام را برای مردم منطقه دشوار خواهد کرد (Мирзоева, 2022).

به گفته سازمان بین‌المللی مهاجرت، تحریم‌های اعمال شده علیه روسیه به عنوان اقدامی تلافی‌جویانه پس از حمله به اوکراین می‌تواند تأثیر شدیدی بر اقتصاد روسیه و بازار کار داشته باشد. برخی منابع به از بین رفتن حدود دو میلیون شغل و افزایش بیکاری از ۴,۴ درصد به ۷,۸ درصد اشاره کرده‌اند. رکود اقتصاد روسیه ناگزیر بر درآمد مهاجرانی که در آنجا کار می‌کنند تأثیر می‌گذارد و بر همین اساس، وضعیت اقتصادی این کشورها را نیز تحت‌الشعاع قرار خواهد داد (Новости ООН, 2022).

۳- افزایش هزینه‌ها و قیمت‌ها

ماریانا لوتی و مارتین ملسکی^۱ در بررسی تبعات اقتصادی جنگ روسیه و اوکراین به افزایش هزینه‌ها و قیمت‌ها پرداختند. طبق این مطالعه «۶۵ درصد از کسب و کارها در سه کشور آسیای مرکزی قرقیزستان، تاجیکستان و قزاقستان از فوریه ۲۰۲۲ با افزایش هزینه‌های تولید مواجه بوده‌اند. تا حد زیادی، افزایش چنین هزینه‌هایی برای شرکت‌های جمهوری قرقیزستان به دلیل خرید مواد اولیه از روسیه بیشتر است».

A. Share of Firms Increasing Production Costs

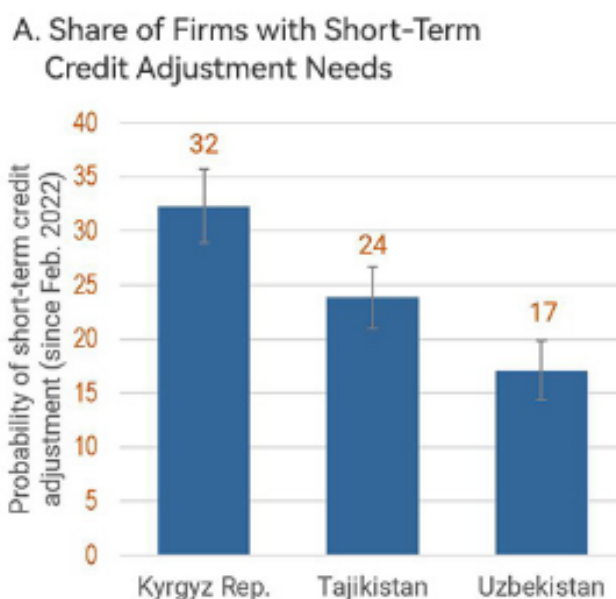
شکل ۱

«همچنین ۴۳ درصد از شرکت‌های مورد بررسی یا کاهش واردات از روسیه و اوکراین و یا توقف کامل خرید از این کشورها را گزارش کردند. علاوه بر این، به دلیل افزایش هزینه‌های تولید، شرکت‌ها یا باید قیمت محصول را افزایش دهند یا باید با کاهش سودآوری کنار بیایند».

۴- مشکل در دسترسی به اعتبار

¹ Iooty, Mariana, Melecky, Martin

از دیگر موارد مورد بررسی در تحقیق نامبرده مشکلاتی در دسترسی به منابع پول و اعتبار نیز رخ داده است. «از فوریه ۲۰۲۲، شرکت‌ها در جمهوری قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان با مشکلات مالی فزاینده‌ای مواجه شده‌اند که ممکن است به دلیل کاهش سودآوری و دسترسی دشوار به تامین مالی جدید باشد. حدود یک چهارم شرکت‌های مورد بررسی چنین مشکلاتی را تجربه می‌کنند و بنابراین باید وام‌های خود را تعدیل کرده و میزان بدهی خود را کاهش دهند. جای تعجب نیست که نیاز به تعدیل اعتبار توسط مشاغل جمهوری قرقیزستان که بیشترین تجارت را در بین سه کشور با روسیه دارد، به شدت احساس می‌شود (شکل ۲)».

شکل ۲

«افزون براین، همه بنگاه‌ها با مشکلات بیشتری از جمله نرخ بهره بالا، نبود وثیقه و عدم تمایل بانک‌ها به صدور وام به دلیل تشدید قوانین وام‌دهی و ریسک‌گریزی در مواجهه با افزایش نااطمینانی جهانی در دریافت وام مواجه هستند. در مجموع، شرکت‌ها در جمهوری قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان تحت فشار افزایش هزینه‌های تولید و محدودیت دسترسی به اعتبار

هستند. در نتیجه، بهره‌وری و رقابت‌پذیری این مشاغل احتمالاً آسیب می‌بیند و منجر به تعطیلی مشاغل، از دست دادن مشاغل و رشد اقتصادی کندتر می‌شود». البته نویسندگان در مقاله تأکید کرده‌اند که بانک جهانی به کشورهای آسیای مرکزی در واکنش به این نوع شوک خارجی کمک می‌کند. بخشی از این حمایت از طریق مکانیسم‌های تضمین وام است که دسترسی به منابع مالی را برای شرکت‌های کوچک و متوسط و بخش کشاورزی در جمهوری‌های قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان تسهیل می‌کند. علاوه بر این، پروژه‌های بانک جهانی در تاجیکستان و قزاقستان و یک پروژه کمک فنی در جمهوری قرقیزستان شامل برنامه‌های تأمین توسعه به منظور کمک به شرکت‌ها برای ادغام در زنجیره‌های ارزش جهانی، گسترش فرصت‌های صادراتی و ایجاد انعطاف‌پذیری در برابر این شوک است (Iootty, Melecky, 2022).

۵- مشکلات بانکی

در این رابطه می‌توان به مورد تاجیکستان اشاره کرد. وابستگی اقتصاد تاجیکستان به روسیه در همان روزهای اول خصومت‌ها در خاک اوکراین آشکار شد. پس از اعلام کشورهای غربی مبنی بر اعمال تحریم‌های جدید برای محدود کردن دسترسی «بانک‌های روسی» به سامانه بین بانکی بین‌المللی سوئیفت، مشکلات بازار واسطه‌گری مالی در تاجیکستان آشکار شد. به گفته کارشناسان، اکثر بانک‌های تاجیکستان با بانک‌های خارجی ارتباط مکاتبه‌ای ندارند و برای انجام این نقل و انتقالات، از خدمات بانک‌های روسی، عمدتاً از اسیربانک استفاده می‌کنند که در حال حاضر تحت تحریم‌های غرب قرار دارد و در ۲ مارس خروج خود را از بازار اروپا اعلام کرد. کارشناسان ایجاد ارتباط مستقیم با بانک‌های غربی توسط بانک‌های تاجیکستان را به دو

دلیل مشکل ساز می دانند: یکی به این دلیل که آنها علاقه‌ای به کار با بازارهای مالی کوچک ندارند چرا که در این موارد هزینه‌ها می‌تواند بیشتر از درآمد باشد. دو اینکه آنها نسبت به بازارهای آزمایش نشده محتاط هستند، زیرا از «پولشویی» احتمالی از طریق نقل و انتقالات می‌هراسند (Чоршанбиев, 2022).

البته، آژانس بین‌المللی رتبه‌بندی مودیز^۲، حتی یک هفته قبل از درگیری نظامی روسیه و اوکراین، تاجیکستان را در زمره کشورهای قرار داد که در صورت تحریم‌های شدید غرب علیه روسیه آسیب‌پذیرترین کشور خواهد بود. به عقیده کارشناسان مودیز «روابط اقتصادی، مالی و انرژی تاجیکستان با روسیه و همچنین موقعیت خارجی و نقدینگی ضعیف این کشور» امکان نفوذ عوامل منفی مختلف را فراهم می‌آورد (Чоршанбиев, 2022).

بحرالدين کریمف^۳، اقتصاددان تاجیک معتقد است که با تشدید تحریم‌ها علیه روسیه، پیامدهای اقتصادی-اجتماعی جدی برای تاجیکستان اجتناب‌ناپذیر است. از نظر او پیامدهای کلان اقتصادی، با توجه به مقیاس بی‌سابقه تحریم‌ها، از نظر افزایش فقر، کاهش فعالیت‌های اقتصادی و کاهش بودجه بسیار قابل توجه خواهد بود. کاهش درآمدها، در شرایط شتاب موازی تورم، اقتصاد تاجیکستان را دچار بحران خواهد کرد. وی بحران کنونی را برای اقتصاد تاجیکستان مهم‌تر و به شدت خطرناک‌تر از بحران‌های قبلی در روسیه می‌داند، زیرا اثر منفی بسیار طولانی خواهد داشت. به باور این کارشناس، تحریم‌های مرتبط با عملیات نظامی روسیه در اوکراین همانند تحریم‌های اعمال شده بر کره شمالی و ایران برای مدت طولانی ادامه خواهد یافت. از

^۲ Moody's

^۳ Бахриддин Каримов

این رو، کشورهای همسایه که از نظر اقتصادی به روسیه وابسته هستند، برای بقا باید به دنبال منابع رشد اقتصادی جدید و شرکای خارجی جدید باشند (Чоршанбиев, 2022).

۶- تعلیق موقت پروژه‌های روسیه در آسیای مرکزی و تشدید نفوذ چین

اگرچه، به نظر می‌رسد روابط تجاری و سرمایه‌گذاری روسیه در آسیای مرکزی به دلیل تحریم‌های غرب افزایش خواهد یافت (Devonshire-Ellis, 2022)، اما برخی از تحلیلگران معتقدند با تشدید تحریم‌ها علیه روسیه، در درازمدت اکثر پروژه‌های روسیه در آسیای مرکزی در معرض تعلیق قرار می‌گیرند که این امر به سایرین مانند چین، ترکیه و ناتو این امکان را می‌دهد تا مسیرهای تجاری استراتژیک را در منطقه راه‌اندازی کنند (Bahr, 2022). در این میان، تشدید حضور چین کاملاً محسوس است. به نظر می‌رسد با تضعیف سیاسی اقتصادی روسیه در منطقه، چین این خلاء را پر خواهد کرد. اگرچه حتی قبل از تهاجم روسیه علیه اوکراین، چین فعالانه در اقتصاد و تجارت خارجی آسیای مرکزی حضور داشت. با این حال، بسته شدن بازارهای روسیه این روند را تشدید کرده است. چنین نفوذ قوی برای کشورهای آسیای مرکزی خطر افتادن در اسارت بدهی چین را در پی دارد و این از آنجایی منشأ آسیب خواهد بود که به گفته یکی از مقامات قرقیزستان در صورت عدم پرداخت بدهی‌ها یا تأخیر در تسویه آنها، چینی‌ها تاسیساتی را که تأمین مالی کرده‌اند، در اختیار می‌گیرند (با خود می‌برند). افزون بر این، پکن احتمالاً ادعاهای ارضی خود را نسبت به کشورهای همسایه افزایش خواهد

داد. به عنوان نمونه، در میان کشورهای آسیای مرکزی، تاجیکستان در سال ۲۰۱۱ مجبور شد سرزمین کوچکی را برای تسویه بدهی به چین واگذار کند. به این ترتیب، با توجه به جاه‌طلبی‌های بزرگ چین در سیاست خارجی، وابستگی بیش از حد منطقه آسیای مرکزی به ویژه از نظر مالی به آن (Темиров, 2022) در درازمدت می‌تواند با تبعات سیاسی امنیتی برای منطقه همراه باشد.

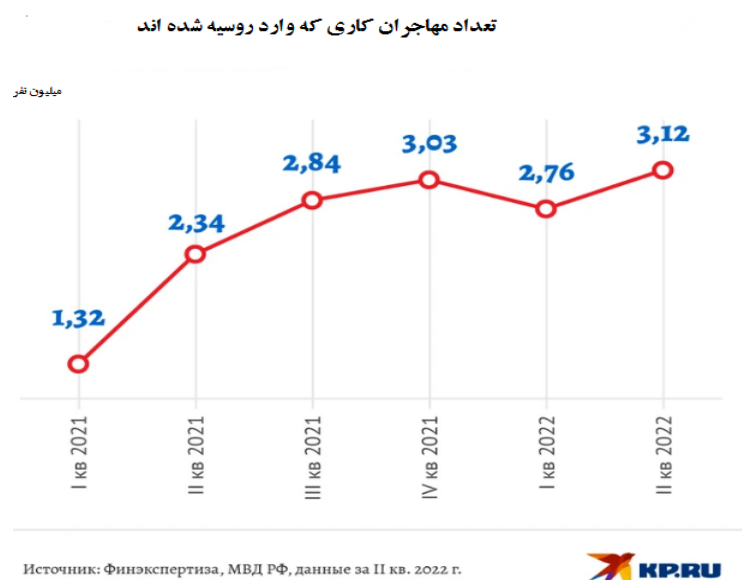
۷- افت توسعه فناوری کشورهای آسیای مرکزی

یکی دیگر از اثرات تحریم‌ها علیه روسیه ضربه به توسعه فناوری کشورهای آسیای مرکزی است. چرا که بیشتر واردات این کشورها از روسیه محصولات فناوری و کالاهای مهندسی است.. کشورهای منطقه از روسیه محصولات کشاورزی و قطعات کمباین موجود، ماشین ابزار و غیره را دریافت می‌کردند. اما اکنون که خود روسیه نمی‌تواند این کالاها را برای خود تامین کند، طبیعتاً نمی‌تواند چنین اقلامی را صادر نماید (Мирзоева, 2022).

چشم‌انداز آینده

در حال حاضر، رصد وضعیت اقتصادی در روسیه و کشورهای منطقه حاکی از بهبود تدریجی برخی از موارد فوق‌الذکر به عنوان پیامدهای تهاجم نظامی روسیه علیه اوکراین بر آسیای مرکزی است. در این رابطه می‌توان به سرازیر شدن نیروهای کار مهاجر به روسیه در سه ماهه دوم سال ۲۰۲۲ اشاره کرد که بخش قابل توجهی از آنها از مهاجران کار منطقه آسیای مرکزی هستند. به گفته النا تروبنیکوا، رئیس سرویس تحلیلی شبکه حسابرسی و مشاوره FinExpertiza در سه ماهه دوم سال ۲۰۲۲، ۳,۱۲ میلیون خارجی برای کار به روسیه آمدند

که یک سوم بیشتر از سال ۲۰۲۱ است که در ۶ سال گذشته در این بازه زمانی یک رکود محسوب می‌شود.

www.kp.ru/daily/27428/4629336

به گفته تروبنیکوا، اگر در سه ماهه اول سال ۲۰۲۲، به دلیل سقوط شدید روبل، خروج مهاجران کار مشاهده شد، در سه ماهه دوم این امر جبران شد. طبق اظهارات وی، ورود قابل توجه مهاجران کار به روسیه قبل از همه تحت تأثیر تقویت غیرمنتظره قوی روبل بود که در نتیجه آن بازار کار روسیه برای خارجی‌ها جذاب‌تر شد زیرا درآمد آنها به ارز خارجی افزایش یافته است (Перекрест, 2022). البته اعلام بسیج عمومی در روسیه در اواخر سپتامبر سال جاری موجب فرار بخشی از نیروی کار مهاجر زیر چهل سال که به تابعیت روسیه در آمده بودند، شد.

نتیجه‌گیری

در این مطالعه به دلایل متعدد وابستگی آسیای مرکزی به روسیه و تاثیر منفی تحریم‌های غرب علیه روسیه بر اقتصاد و حتی امنیت کشورهای منطقه اشاره شد. با این حال، این نکته نیز قابل ذکر است که بحران اقتصادی پیش آمده در پی تحریم‌ها علیه روسیه، فرصت‌هایی را برای جایگزینی واردات کشورهای منطقه نیز باز کرده و پیشبرد سیاست‌های چندجانبه‌گرایانه را برای آنها تسهیل خواهد کرد. به عنوان مثال در چند ماه اخیر شاهد توسعه مناسبات ایران و آسیای مرکزی بودیم. اگرچه این روند روبه رشد تا حدی محصول سیاست دولت جدید ایران نسبت به «تعامل با همسایگان» از جمله آسیای مرکزی است، اما نمی‌توان رویکرد رهبران منطقه نسبت به پیشبرد چندجانبه‌گرایی را نادیده انگاشت. رهبران آسیای مرکزی هرچند به دلیل وابستگی به روسیه در رابطه با تهاجم روسیه علیه اوکراین از ابراز مواضع مخالف صریح نسبت به کرملین در مجامع بین‌المللی اجتناب و محتاطانه عمل کرده‌اند، اما نگرانی از بابت افزایش بیشتر وابستگی به روسیه، آنها را به سمت یافتن شرکای جدید سوق می‌دهد. از همین رو، شاهد تشدید دیدارهای رسمی رهبران کشورهای منطقه با سایر دولت‌ها از جمله دولت ایران هستیم. به طوری که امام‌علی رحمان، رئیس‌جمهور تاجیکستان، ۸ خرداد ۱۴۰۱ در صدر هیئت بلندپایه سیاسی - اقتصادی به دعوت رسمی رئیس‌جمهور ایران، به تهران سفر کرد. سپس سردار بردی‌محمداف رئیس‌جمهور ترکمنستان ۲۴ خرداد ۱۴۰۱ به دعوت رسمی ابراهیم رئیسی در رأس هیأتی بلندپایه از مقامات سیاسی و اقتصادی کشورش وارد تهران شد. قاسم توکایف، رئیس‌جمهور قزاقستان نیز به دعوت همتای ایرانی خود در چارچوب یک سفر رسمی ۲۹ خرداد از «تهران» بازدید نمود. رئیس‌جمهور ایران نیز به دعوت از شوکت میرضیایف، رئیس‌جمهور ازبکستان ۲۳ شهریور ۱۴۰۱ در رأس هیئتی بلندپایه از مقامات سیاسی و اقتصادی، به منظور دیدار رسمی دوجانبه و نیز شرکت در بیست‌ودومین اجلاس سران سازمان همکاری شانگهای، به شهر تاریخی سمرقند سفر کرد.

منابع انگلیسی

- Agnieszka, Pikulicka (2022), Ukraine war: Is Central Asia loosening ties with Russia?, 25 Mar 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/25/ukraine-war-is-central-asia-loosening-ties-with-russia>
- Bahr, Atefa (2022), The impact of Russian-Ukraine war on Central Asian economy, 10/04/2022, <https://www.geopolitica.info/impact-russian-ukraine-war-on-central-asian-economy/>
- Devonshire-Ellis, Chris (2022), Russia's Pivot To Asia – Central Asia, March 29, 2022, <https://www.russia-briefing.com/news/russia-s-pivot-to-asia-central-asia.html/>
- Iooty, Mariana, Melecky, Martin (2022), Taking the pulse of business in Central Asia following the Russian invasion of Ukraine, JULY 21, 2022, <https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/taking-pulse-business-central-asia-following-russian-invasion-ukraine>
- Pikulicka, Agnieszka (2022), Ukraine war: Is Central Asia loosening ties with Russia?, 25 Mar 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/25/ukraine-war-is-central-asia-loosening-ties-with-russia>
- Stronski, Paul (2022), The Common Theme in Central Asia's Response to Russia's Invasion of Ukraine, March 30, 2022, <https://carnegieendowment.org/2022/03/30/common-theme-in-central-asia-s-response-to-russia-s-invasion-of-ukraine-pub-86764>
- Wani, Ayjaz (2022), The Ukraine war weighs down on the Central Asian Republics, MAY 13 2022, <https://www.orfonline.org/expert-speak/the-ukraine-war-weighs-down-on-the-central-asian-republics/>

منابع روسی

- Алимов, Рашид (2022), Россия – Центральная Азия: как в условиях нестабильности развивать сотрудничество, <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiya-tsentralnaya-aziya-v-usloviyakh-nestabilnosti/>, 17.05.2022
- Грозин А.В. (2019), Россия в Центральной Азии: сотрудничество и перспективы энергетического партнерства со странами региона, Восточная аналитика
- Зеленская, Дарья (2022), Как антироссийские санкции повлияют на Узбекистан и другие страны экс-СССР, ТАШКЕНТ, 9 мар — Sputnik, <https://uz.sputniknews.ru/20220309/kak-antirossiyskie-sanktsii-udaryat-po-uzbekistanu-i-drugim-stranam-eks-sssr-23210105.html>, 09.03.2022
- Кракова, София (2022), Китай наступает: Россию выдавливают из Центральной Азии, 20 сентября 2019, <https://www.gazeta.ru/business/2019/09/20/12654181.shtml?updated>
- Мирзоева, Анна (2022), Последствия антироссийских санкций: что ждет страны Центральной Азии, 15.05.2022, <https://www.dialog.tj/news/posledstviya-antirossijskikh-sanktsij-chto-zhdet-strany-tsentralnoj-azii>
- Новости ООН (2022), Санкции против России ударили по трудовым мигрантам из Центральной Азии, 16 июня 2022, <https://news.un.org/ru/story/2022/06/1425932>
- Перекрест, Владимир (2022), Экономическая ситуация в России привлекает небывалое количество мигрантов: объясняем, почему, 8 августа 2022, <https://www.kp.ru/daily/27428/4629336/>
- OCCRP (2022), «Мы молим Бога о мире»: как западные санкции против России ударили по трудовым мигрантам из Центральной Азии, <https://www.occrp.org/ru/blog/16153-we-ask-god-for-peace-western-sanctions-on-russia-strike-central-asian-labor-migrants>, 05 Апрель 2022
- Tass (2022), Товарооборот России и Туркмении в I квартале 2022 года вырос до \$171,1 млн, 10 июня 2022, https://tass.ru/ekonomika/14878223?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com
- Темиров, Рустам (2022), По мере ослабления российского влияния, Китай расширяет свою экспансию в Центральной Азии, 2022-07-05, https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2022/07/05/feature-01

- Чоршанбиев, Пайрав (2022), Скованные одной цепью. Как санкции против России отразятся на Таджикистане?, 9 марта 2022, <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/economic/20220309/skovannie-odnoi-tsepyu-kak-sanktsii-protiv-rossii-otrazyatsya-na-tadzhikistane>

